

Osveščanje z namenom ohranitve življenj

Domen Vivod

Namen prispevka:

je osvestiti strokovno javnost o nevarnostih gneče, zmanjšanju tveganj in rešitvah drastičnih stanj. Slabo desetletje po tragediji v Lipi strokovna javnost še vedno ne razpolaga s ključnimi elementi za zmanjšanje tveganj zaradi gneče.

Ker strokovne literature o taktiki delovanja varnostnega osebja ob pojavu gneče pri nas ni, prispevek teoretično temelji na pozitivnih predpisih in teorijah, ki sem jih kot avtor že zapisal v svojih delih. Prispevek temelji na simulacijah in večletnih izkušnjah avtorja in njegovega podpornega tima. Oblikovana vsebina je preizkušena v praksi v skoraj pol milijona urah varovanj z analiziranjem izpostavljenih elementov.

Cilj prispevka:

je približati stroki osnovne parametre varovanja, ko varnostno osebje naleti na nevarnosti, ki pretijo zaradi pritiska mase.

Ugotovitve:

Nosilci izvedb takšnih varovanj se zadovoljijo z izkušnjami, da je do sedaj bilo pri njih vse v redu, pri tem male pomanjkljivosti (ki nakazujejo to problematiko) spregledajo, večje pa pospremijo z razmišljanjem, da se tako ali tako ne da narediti drugače. Ugotovitve raziskave poudarjajo kontrast med naivnostjo teh izvajalcev in strokovnimi ugotovitvami te raziskave, ki odpravlja tveganja in osvešča z namenom ohranitve življenj.

Raziskava je razvila metode, iz katerih so se oblikovale nove teorije in oblikovala nova načela kot temelj varnostnega razmišljanja. Tako se prvič srečujemo z učinkom obrnjenega grozda, razslojevanjem množice in postavljamo pravila pretočnosti.

Ključne besede: gneča, tveganje, efekt obrnjenega grozda, razslojevanje množice, pravila pretočnosti

1 Uvod

Namen prispevka je osvestiti strokovno javnost o nevarnostih gneče, zmanjšanju tveganj in rešitvah drastičnih stanj. Slabo desetletje po tragediji v Lipi strokovna javnost še vedno ne razpolaga s ključnimi elementi za zmanjšanje tveganj zaradi gneče. Prispevek temelji na simulacijah in večletnih izkušnjah avtorja in njegovega podpornega tima. Oblikovana vsebina je preizkušena v praksi v skoraj pol milijona urah varovanj in analiziranjem izpostavljenih elementov.

Večina težav z gibanjem množice ljudi se pojavi na javnih prireditvah. Javna prireditve je ustavna kategorija. Pravica do svobodnega zbiranja pomeni, da ima vsakdo pravico organizirati javni shod oz. javno prireditve ter se shoda ali prireditve tudi udeležiti (Nunič, Burilov 2011). Prireditve organizirajo praviloma laiki in so volontaristične narave. Nosilci izvedb takšnih varovanj se zadovoljijo z izkušnjami, da je do sedaj bilo pri njih vse v redu, pri tem male

pomanjkljivosti (ki nakazujejo to problematiko) spregledajo, večje pa pospremijo z razmišljanjem, da se tako ali tako ne da narediti drugače. Ugotovitve raziskave poudarjajo kontrast med naivnostjo teh izvajalcev in strokovnimi ugotovitvami te raziskave, katera odpravlja tveganja in osvešča z namenom ohranitve življenj. Raziskava je razvila metode, iz katerih so se oblikovale nove teorije in oblikovala nova načela kot temelj varnostnega razmišljanja.

Tako se prvič srečujemo z učinkom obrnjenega grozda, razslojevanjem množice in postavljanjem pravil pretočnosti. Za izhodišče jemljemo dogodka v LIPI. Uvodoma poudarjam: Globoko obžalujem tragične posledice tega dogodka. Tudi sam imam otroke, ki so v tistem času bili podobne starosti. Vseeno si ne morem realno predstavljati stisko in grozo staršev v takšni situaciji. Tragični dogodki so bili posledica številnih anomalij in nesrečnih okoliščin. Krivda v kazenskem procesu je resda očitana organizatorju. Odgovornost nosijo predvsem lastniki lokalov in organizatorji zabav (Dnevnik 2009). Vendar dogodek terja širšo družbeno odgovornost. Odgovornost nas vseh. Zaradi ugotovljenih nepravilnosti je Tržni inšpektorat Republike Slovenije gospodarski družbi VIRO-TIM d.o.o. izdal odločbo, s katero ji je prepovedal opravljanje gostinske dejavnosti, ker nima potrjenega rednega obratovalnega časa s strani pristojnega organa lokalne skupnosti (Tržni inšpektorat Republike Slovenije 2008). Ali res kdo verjame, da ne bi prišlo do pritiska množice, če bi imela diskoteka formalno podaljšan delovni čas? Je kdo do dogodka v Lipi sploh kdaj slišal, da se lahko ljudje zadušijo v vrsti. Naj se oglasi tisti, ki je v tistem času poznal rešitve. Naj se oglasi tisti, ki to pozna danes! Kdo se bo oglašil? Koga je to tako prizadelo, da je bil pripravljen kaj narediti za to, da do tega ne bi prihajalo? Tisti naj vstane in prosto govori, ostali naj si pripišejo del odgovornosti ob eventualnih podobnih katastrofah. Toliko bolj se to nanaša na za to poklicane. Politiko, MNZ, Policijo, Zbornico in konec koncev varnostna podjetja in organizatorje prireditelj. Kakšno je danes stanje? Za ponazoritev si pogledjmo nekaj slik.

Prilagam slike (slika 1, slika 2, slika 3) prireditelj, kjer se danes porajajo podobne razmere mase (slike avtorja prispevka).

Slika 1: Prikaz množice, ki se ob slabih varnostnih ukrepih ali pričakovani samoregulaciji vede stihijsko, kar pomeni bistveno povečano tveganje in povečano možnost pritiskov mase

Slika 2: Prikaz pritiska množice ob ograje, kot eskalacijo vedenja množice, med fazo lastnega manifestiranja odločnega namena udeležbe na prireditvi in fazo osebnega nelagodja oz. strahu ob prerivanju/rinjenju množice

Slika 3: Prikaz pojava »napihljivosti ograj«, ki je posledica pritiska množice

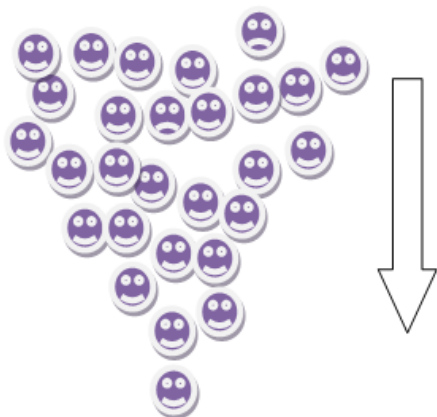
Oceno si ustvarite sami. Le eno podjetje v Sloveniji z nekaj posamezniki je bilo pripravljeno narediti nekaj za to, da se ugotovijo okoliščine, zaradi katerih je prišlo do tragične posledice in da razvijejo načine reševanja podobnih varnostno zahtevnih situacij. Projekt je bil financiran izključno iz zasebnih sredstev. Stroka več ali manj preigrava zakonske določbe in ugotavlja: Morda se bo sčasoma izkazalo, da so tudi sedanje zakonske rešitve pomanjkljive ali neustrezne in bo zakonodajalec moral poiskati drugačne opcije. Ker pa je sedaj zakonodajalec naložil varnostnemu osebju poznavanje zakonodaje tudi s področja predpisov o javnem redu, se bodo morali temu prilagoditi tudi subjekti, ki se bodo ukvarjali z zasebnim varovanjem in dosledno

skrbeti za redno in sprotno izobraževanje svojega osebja. Pomanjkljivo znanje bo namreč posledično privedlo do protipravnega poseganja v človekove pravice in svoboščine in s tem do visokih odškodninskih tožb zoper imetnike licenc in varnostno osebje (Šuster, Žagar 2011).

Ugotovljeno je bilo, da psihologijo množice poznamo dobro, ne poznamo pa vidika fizičnih dejanj množice, v razmerju do teh psiholoških stanj. V okviru te raziskave je bilo anonisirano eno izmed elementarnih pojavov v množici, poimenovano pojav obrnjenega grozda.

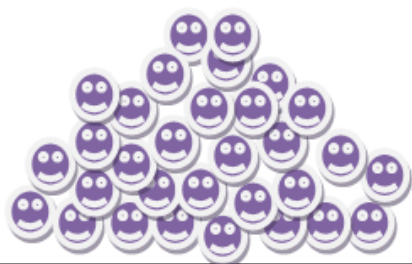
2 Pojav obrnjenega grozda pri gibanju skupin

Reicherjev model socialne identitete, poudarja, da posameznik v množici ne izgubi osebne identitete, sprejme identiteto socialne skupine, s katero se identificira (Umek 2013).

Slika 4: Prosto gibanje ljudi

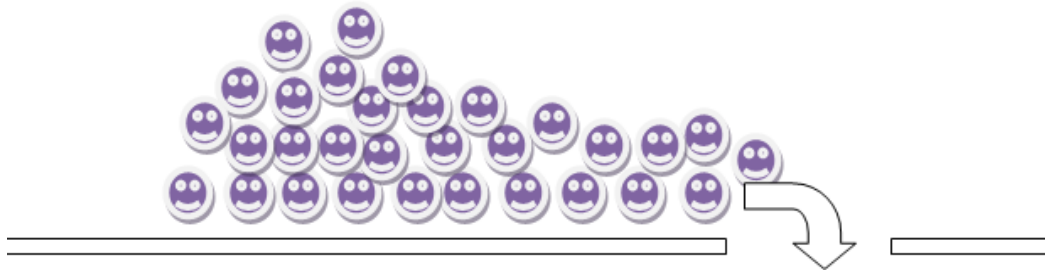
Ljudje v gibanju ustvarijo obliko grozda, sledijo čelu kolone (vodenje) ali celo posamičnemu vodji. Grozd je strnjen zaradi skrivanja identitete individuuumov v zaledju skupine, občutka varnosti, moči in enotnosti (čredni vzgib), enakosti in zaradi povečanja uveljavitve namena manifestacije (glej skica 1). Razvoj izgredov ni preprosto produkt notranjih mehanizmov množice in značilnosti članov množice. Izgredi so v veliki meri posledica interakcije notranjih in zunanjih dejavnikov, tudi neprimernega taktičnega ukrepanja (Umek 2013). Najpogostejši zunanji dejavniki so omejevanje množice:

Slika 5: Omejena množica ljudi

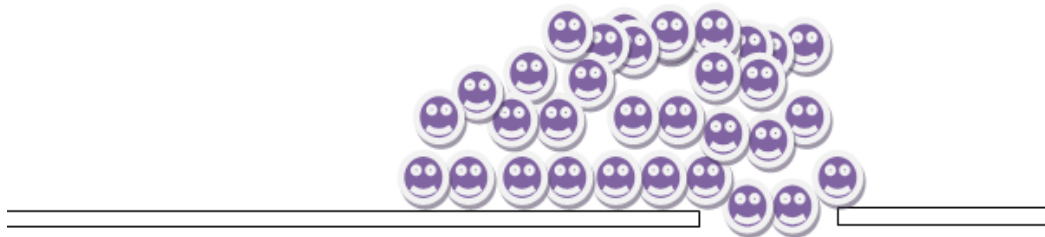
Ko ljudi ustavimo, pride do pojava obrnjenega grozda. Prevlada radovednost individuuma, solidarno nasprotovanje omejevanju gibanja skupine. Ljudje se razvrstijo ob ogradi, da imajo boljši pregled. S tem namenom stopajo tudi na prste in se naslanjajo na osebe pred njimi. Ustvarja se nemir in zaradi pritiska prihaja do nihanja skupine, kar je pogosto povod za valovanje mase, trenje, pritiske in agresijo (glej skica 2).

3 Pojav obrnjenega grozda pred vstopom v objekt

Slika 6: Spontano oblikovanje vrste

Pri običajni pretočnosti se ob objektu pojavi grozd (glej skica 3).

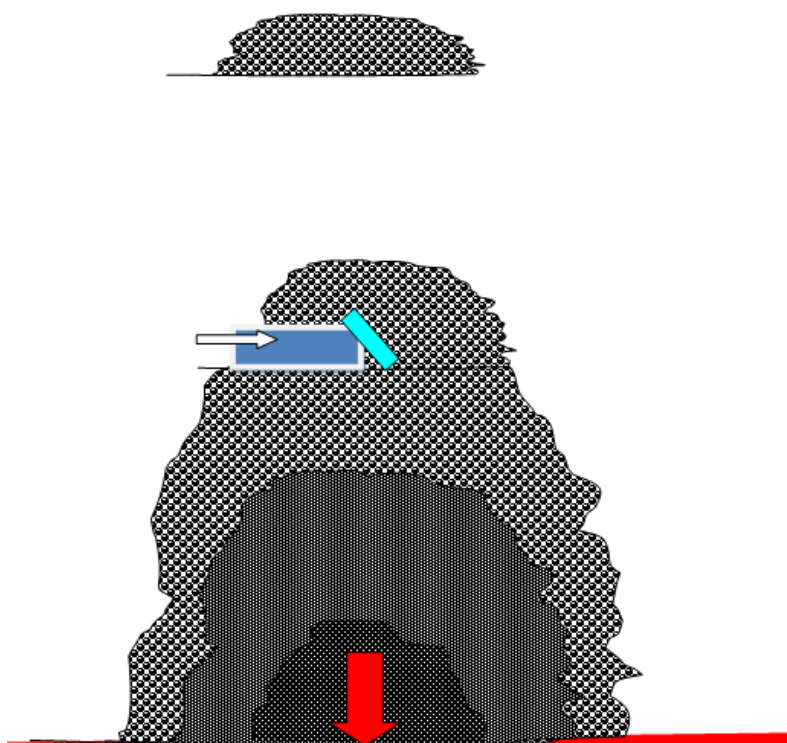
Slika 7: oblikovanje vrste ob zmanjšani pretočnosti

Pri zmanjšani pretočnosti se pojavi pojav obrnjenega grozda (glej skica 4). V ta namen v nadaljevanju predlagamo reševanje problema pritiska množice.

4 Kurativno reševanje pritiska množice

4.1 Razslojevanje množice – ob pritisku (ali gibanju) mase

Razslojevanje množice se izvaja, če pride do nenadnega povečanega pritiska skupine (ali celo valovanja mase), pri čemer so udeleženci v sprednjih vrstah nevarno stisnjeni. Pri razslojevanju varnostniki razdvojijo zadnji sloj množice, ki ga lahko še premaknejo, da ne pritiska več naprej. Ko varnostniki razdvajajo množico, si lahko pomagajo s trakom, ki preprečuje odstranjeni množici, da se ponovno pridruži glavnini množice. Razslojevanje, sloj po sloj je interventna oblika, ki se izvaja, dokler se množica v žarišču (centralnem delu) ne razbremeni pritiskov od zadaj. (glej skica 5)

Slika 8: Razslojevanje

5 Preventiva

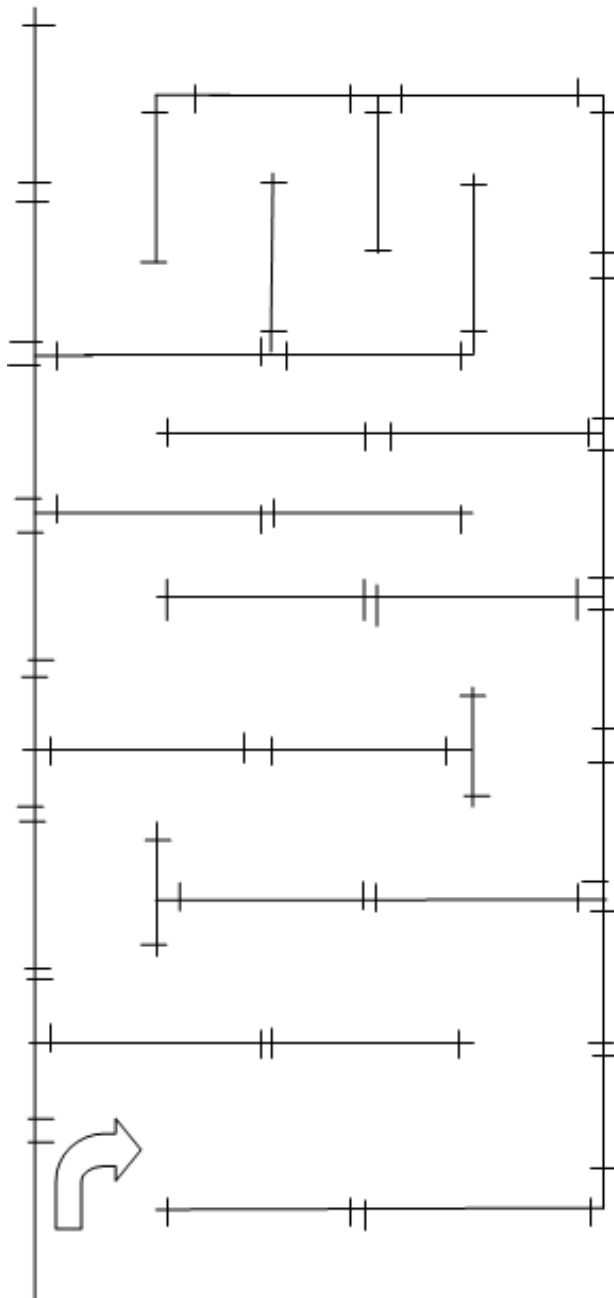
Bistvo preventive oblikuje poznavanje varnostnih normativov za pretočnost in postavitev ograj. Slaba pretočnost, posebej še zastoji ali blokada vstopa, povečuje pritisk mase ljudi na ograje. Nevarnim pritiskom se izognemo z upoštevanjem varnostnih normativov, z regulacijo volumna, predvsem pa dolžine krakov v vrsti.

Tabela 1: Normirana dopustna razmerja ključnih parametrov pri oblikovanju vrste

Pretočnost (hitrost) v m/min	Pretočnost (število) ljudi/min	Dolžina kraka	Širina kraka	Površina kraka v m ²	Št. ljudi v kraku (kapaciteta)
0 - 0.25	0 - 1,25	2,5	1	4	15-20
0.5	2.5	5	1	8	30-40
1	8	10	1,5	15	60-80
2.5	20	15	1,5	25	100-120
5	40	20	2	40	140 -170

Pri oblikovanju vrste za izhodišče jemljemo pretočnost, ki jo tabela prikazuje v dveh parametrih (hitrost premikanja ljudi in število ljudi, ki preide nadzorno točko). Pretočnost lahko povečujemo s povečanim številom vstopnih mest in bolj ekspeditivnim delom na nadzornih točkah. Volumen krakov določa število ljudi v kraku (tlak), ki v pravilnem odnosu s pretočnostjo in s skrbno porazdelitvijo silnic z okljuki krakov rezultira zmerne pritiskne mase (naboj). Volumen krakov se sorazmerno povečuje tudi v razmerju do oddaljenosti od vhoda.

Pravilo: večja je pretočnost, manjši so pritiski od zadaj.

Slika 9: Primer kombiniranega sistema postavitve ograj:

6 Zaključek

V zasebnem varovanju je dobro to, da skuša država kot regulator panoge, z oblikovanjem predpisov oblikovati vsaj normativni del, ki vpliva na izpostavljeno problematiko.

Stroka sledi le normativnemu delu, pri taktično tehničnih rešitvah pa ji zmanjkuje kondicije. Nezakonito in neodgovorno ravnanje organizatorja usodne zabave v diskoteki Lipa je bilo predvsem v tem, da za varnost obiskovalcev ni skrbela varnostna služba, ki bi imela licenco za

varovanje javnih zbiranj (Dnevnik 2008). Slabo je to, da danes varnostne službe z licenco za varovanje javnih zbiranj, nimajo znanja, kako taktično tehnično rešiti pritiske množice. Zasebno varovanje se v okviru javnih zbiranj s specifikom množice ne ukvarja. Množica pa je lahko tudi nevarna. »Tok navijačev od zadaj ni pojenjal, navijači pa so tako dosebesedno stlačili svoje predhodnike, ki se niso imeli kam umakniti. Tako je prišlo do velike panike, na zelo majhnem prostoru je veliko gledalcem zmanjkalo kisika, kar je pozročilo številne smrtne žrtve« (Jerič 2009). Vendar do pritiska praviloma pride spontano, brez panike. Vsak v skupini doda del pritiska na svojega predhodnika. Pritisk ustvarjajo že ljudje s samim pristopom, ker želijo biti del dogodka. Obrobje množice »vleče naprej«, v center dogajanja. Zadnji del množice iz radovednosti stopa na prste. Srednji del množice želi čim prej doseči svoj cilj. Množica pred momentom začuti priložnost. Seštevek individualnih pritiskov praviloma pripelje do nihanja (kasneje valovanja), ki se na omejenem prostoru potencira v dodatni pritisk. Usposobljenost varnostnega osebja v zasebnem varovanju ima na tem področju še veliko rezerve.

Prispevek odkriva nove metode delovanja varnostnega osebja. Rešitve so plod novih pristopov. Z upoštevanjem varnostnih normativov in primernimi načini delovanja varnostnih struktur se lahko bistveno zmanjša tveganja tudi pri zbiranju večjega števila ljudi. Slovenija ima preko 300 zavezancev ko obveznemu varovanju, vendar se jih pod klasično diskoteko lahko uvršča manj kot 50. Za primerjavo, Nemčija ima 1400 diskotek, ki letno ustvarijo za 600 milijonov eur prometa (Verwaltungs Berufsgenossenschaft-2007). Številke napeljujejo na velik potencial, ki sam po sebi opozarja na številčnost različnih situacij, zato je rešitev razslojevanja potrebno čim prej implementirati v prakso.

Literatura

- Dnevnik (2008). Varovanje pred Lipo je bilo neustrezno. 13. Marec 2008. Pridobljeno: 21.7.2013 na http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/305164,.
- Dnevnik (2009). Odgovornost nosijo predvsem lastniki lokalov in organizatorji zabav. Pridobljeno: 22.7.2013 na: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042268800.
- Jerič S. (2009) Ko nogometna tekma postane tragedija. RTV SLO. Pridobljeno: 10.7.2013 na <http://www.rtv slo.si/sport/nogomet/ko-nogometna-tekma-postane-tragedija/128151>
- Nunič M. in Burilov M. (2011) Varovanje javnih zbiranj, gradivo za strokovno usposabljanje za pridobivanje nacionalne poklicne kvalifikacije varnostnik/varnostnica Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja, 3
- Šuster H. in Žagar D. (2011) Ukrepi in dolžnosti varnostnika (povezanost teorije s prakso), gradivo za strokovno usposabljanje za pridobivanje nacionalne poklicne kvalifikacije varnostnik/varnostnica, Zbornica za razvoj slovenskega zasebnega varovanja, 5
- Tržni inšpektorat Republike Slovenije (2008). Obvestilo za javnost v primeru okrepčevalnice Lipa 9.8.2008. Pridobljeno 18.7.2013 na: <http://www.ti.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/2537/5309/d0f21a0b2a>
- Umek P. (2013), Novejše teorije psihologije množice in taktika policije, Revija Varstvoslovje, let. 15 št. 1 (str 29,35)
- Verwaltungs Berufsgenossenschaft (2007), Sicher im einsatz, Sicherheitsdienst in Diskotheken (DVD, 30 sek – 40 sek) Hamburg 2007,
- Fotografije je posnel avtor na prireditvi »pozdrav poletju 2011« v Ljubljani v BTC-ju pred Areni.